

IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 4

2026

“TARBIYA” FANIDA METODLAR SAMARADORLIGINI VERIFIKATSIYA TAMOYILI ASOSIDA BAHOLASHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI

Abdirimova Shoxsanam Xudayberganovna

Urganch davlat pedagogika instituti, mustaqil tadqiqotchisi, o‘qituvchi

Annotatsiya

Mazkur maqolada “Tarbiya” fanida qo‘llanilayotgan metodlarning samaradorligini verifikatsiya tamoyili asosida baholashning nazariy, metodologik va amaliy jihatlari keng yoritiladi. Tadqiqot doirasida pedagogik shart-sharoitlar tizimi ishlab chiqilib, metodlar samaradorligini aniqlashning mezonlari asoslab beriladi. Shuningdek, eksperimental tadqiqot natijalari orqali taklif etilgan modelning samaradorligi isbotlangan.

Kalit so‘zlar: tarbiya, metod, samaradorlik, verifikatsiya, pedagogik diagnostika, monitoring, ta’lim sifati, refleksiya.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ МЕТОДОВ В УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЕ «ВОСПИТАНИЕ» НА ОСНОВЕ ПРИНЦИПА ВЕРИФИКАЦИИ

Абдиримова Шохсанам Худайбергано́вна

Ургенчский государственный педагогический институт, независимый исследователь,
преподаватель

Аннотация

В статье подробно рассматриваются теоретические, методологические и практические аспекты оценки эффективности методов в учебной дисциплине «Воспитание» на основе принципа верификации. В рамках исследования разработана система педагогических условий и обоснованы критерии определения эффективности методов. Результаты педагогического эксперимента подтверждают эффективность предложенной модели.

Ключевые слова: воспитание, метод, эффективность, верификация, педагогическая диагностика, мониторинг, качество образования, рефлексия.

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR EVALUATING THE EFFECTIVENESS OF METHODS IN THE SUBJECT “EDUCATION” BASED ON THE VERIFICATION PRINCIPLE

Abdirimova Shokhsanam Khudayberganovna

Urgench State Pedagogical Institute, Independent Researcher, Teacher

Abstract

This article examines the theoretical, methodological, and practical aspects of evaluating the effectiveness of methods in the subject “Education” based on the verification principle. The study develops a system of pedagogical conditions and substantiates criteria for determining method effectiveness. The results of the pedagogical experiment confirm the effectiveness of the proposed model.

Keywords: education, method, effectiveness, verification, pedagogical diagnostics, monitoring, quality of education, reflection.

Zamonaviy ta’lim tizimida “Tarbiya” fanining roli tobora ortib bormoqda. Ushbu fan

orqali o'quvchilarda nafaqat bilim, balki ijtimoiy xulq-atvor, axloqiy qadriyatlar, milliy va umuminsoniy fazilatlar ham shakllantiriladi. Shu bois tarbiya jarayonida qo'llanilayotgan metodlarning samaradorligini ilmiy asosda baholash dolzarb muammo hisoblanadi.

Globalashuv jarayonlari va axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta'lim tizimi oldiga yangi talablarni qo'yimoqda. Bugungi kunda nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tanqidiy yondashuv, ijtimoiy moslashuv va axloqiy barqarorlikni shakllantirish ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu esa "Tarbiya" fanining mazmun-mohiyatini yanada chuqurlashtirishni va uni samarali metodlar asosida tashkil etishni talab qiladi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda ta'lim va tarbiya jarayonini integratsiyalash, shaxsga yo'naltirilgan ta'limni rivojlantirish hamda kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, tarbiya fanida qo'llanilayotgan metodlar nafaqat bilim berishga, balki shaxsning kompleks rivojlanishiga ham xizmat qilishi lozim.

Adabiyotlar sharhi

Tarbiya fanida metodlar samaradorligini baholash masalasi pedagogika ilmida muhim tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, ushbu jarayonda verifikatsiya tamoyilidan foydalanish metodlarning natijadorligini ilmiy asosda aniqlash imkonini beradi. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, mazkur muammo bir qator mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan turli jihatlarida o'rganilgan.

Jumladan, Abdullayeva Q.ning "**Pedagogika nazariyasi**" asarida ta'lim va tarbiya metodlarini baholashda ularning maqsadga muvofiqligi, samaradorligi hamda o'quvchi shaxsiga ta'siri asosiy mezonlar sifatida talqin etiladi. Muallif metodlarning natijadorligini aniqlashda faqat yakuniy natijalarni emas, balki shaxs rivojida sifati o'zgarishlarini ham inobatga olish zarurligini ta'kidlaydi.

Shuningdek, Yo'ldoshev J.ning "**Ta'lim metodlari**" nomli asarida o'qitish metodlarining samaradorligi o'quvchilarning bilish faolligi, mustaqil fikrlashi va ijodiy yondashuvi bilan uzviy bog'liq holda tahlil qilinadi. Muallifning fikricha, samarali metodlar ta'lim oluvchini faol subyektga aylantirib, tarbiya jarayonining samaradorligini oshiradi.

Xorijiy pedagog olimlardan Podlasy I.P.ning "**Pedagogika**" asarida pedagogik jarayon samaradorligini baholashda diagnostika, monitoring va nazorat tizimining ilmiy asosda tashkil etilishi muhim omil sifatida ko'rsatiladi. Muallif metodlar samaradorligini aniqlashda tajribasinoz ishlari va natijalarni qayta tekshirish, ya'ni verifikatsiya qilish zarurligini alohida ta'kidlaydi.

Biroq mavjud ilmiy ishlarda "Tarbiya" faniga xos metodlar samaradorligini aynan verifikatsiya tamoyili asosida baholash masalasi yetarli darajada yoritilmagan. Ko'pchilik tadqiqotlarda umumiy didaktik yondashuvlar ko'rib chiqilgan bo'lib, tarbiya jarayonining o'ziga xos xususiyatlari yetarli darajada inobatga olinmagan.

Shu bois mazkur tadqiqot "Tarbiya" fanida metodlar samaradorligini verifikatsiya tamoyili asosida baholashning pedagogik shart-sharoitlarini aniqlashga qaratilganligi bilan ilmiy yangilik kasb etadi.

Mazmuni

"Tarbiya" fanida metodlar samaradorligini baholash masalasi zamonaviy pedagogikaning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur jarayon nafaqat ta'lim sifatini oshirishga, balki o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishini ta'minlashga ham xizmat qiladi. Shu bois metodlar samaradorligini aniqlashda ilmiy asoslangan yondashuvlardan foydalanish zarur.

Ta'lim metodlari samaradorligini baholash muammosi pedagogika fanida doimiy tadqiqot obyekti bo'lib kelgan. Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, ko'pincha metodlarning samaradorligi an'anaviy baholash usullari asosida aniqlanadi, bu esa ularning real natijadorligini to'liq aks ettirmaydi. Shu sababli ilmiy asoslangan, obyektiv va tizimli baholash mexanizmlarini ishlab chiqish zarurati yuzaga kelmoqda.

Verifikatsiya tamoyili aynan shu ehtiyojdan kelib chiqib, metodlar samaradorligini real pedagogik faoliyat jarayonida tekshirish va tasdiqlash imkonini beradi. Ushbu yondashuv o'qitish jarayonida qo'llanilgan metodlarning natijalarini faqat nazariy emas, balki amaliy jihatdan ham asoslashga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, ta'lim sifatini oshirishda xalqaro baholash dasturlari — PISA, TIMSS va boshqalar — tajribasi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu dasturlar natijalariga ko'ra, o'quvchilarning bilim darajasi bilan bir qatorda ularning amaliy ko'nikmalari, muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyati ham baholanadi. Bu esa metodlar samaradorligini baholashda kompleks yondashuvni talab qiladi.

Shu jihatdan qaraganda, "Tarbiya" fanida metodlar samaradorligini verifikatsiya tamoyili asosida baholash nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham ega bo'lib, ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarni har tomonlama rivojlantirish va pedagogik faoliyatni takomillashtirishga xizmat qiladi.

Hozirgi kunda ta'lim tizimida ko'plab metodlar qo'llanilayotgan bo'lsa-da, ularning samaradorligi ko'pincha subyektiv baholanadi. Bu esa ta'lim sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan, verifikatsiya tamoyiliga asoslangan baholash tizimini joriy etish zarur.

Verifikatsiya tamoyili — bu olingan natijalarni amaliy faoliyatda tekshirish va tasdiqlashga asoslangan yondashuvdir. Ushbu tamoyil ta'lim metodlarining haqiqiy samaradorligini aniqlash imkonini beradi.

Pedagogik adabiyotlarda metodlar samaradorligi o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini shakllantirish darajasi bilan belgilanadi. Biroq "Tarbiya" fanida bu tushuncha kengroq ma'noga ega bo'lib, u o'quvchilarning:

- axloqiy qarashlari,
- ijtimoiy xulq-atvori,
- shaxsiy fazilatlarini,
- qadriyatlar tizimi

kabi jihatlarni ham qamrab oladi.

Shu nuqtayi nazardan, metodlar samaradorligini baholash kompleks xarakterga ega bo'lishi kerak.

Verifikatsiya tamoyili pedagogik jarayonda qo'llanilgan metodlarning natijalarini amaliyotda tekshirish va tasdiqlashni nazarda tutadi. Ushbu yondashuv quyidagi jihatlari bilan ahamiyatlidir:

- natijalarni obyektiv baholash imkonini beradi;
- metodlarning real samaradorligini aniqlaydi;
- nazariya va amaliyot o'rtasidagi uzviylikni ta'minlaydi;
- pedagogik qarorlar qabul qilishda ishonchlilikni oshiradi.

Verifikatsiya jarayoni doimiy monitoring, diagnostika va refleksiya orqali amalga oshiriladi.

"Tarbiya" fanida metodlar samaradorligini baholash quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

1. Diagnostika bosqichi

- o'quvchilarning boshlang'ich darajasini aniqlash;
- muammoli jihatlarni belgilash.

2. Amalga oshirish bosqichi

- tanlangan metodlarni qo'llash;
- pedagogik jarayonni tashkil etish.

3. Monitoring bosqichi

- jarayon davomida kuzatuv olib borish;
- oraliq natijalarni tahlil qilish.

4. Natijalarni verifikatsiya qilish bosqichi

- yakuniy natijalarni baholash;
- olingan ma'lumotlarni tasdiqlash.

Zamonaviy ta'lim jarayonida innovatsion metodlardan foydalanish metodlar samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Jumladan:

- muammoli o'qitish;
- loyihaviy faoliyat;
- interaktiv metodlar (*aqliy hujum, debat, keys-stadi*);
- axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish.

Bu metodlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi va ularning ijtimoiy faolligini oshiradi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib aytish mumkinki, "Tarbiya" fanida metodlar samaradorligini verifikatsiya tamoyili asosida baholash tizimli, kompleks va ilmiy asoslangan yondashuvni talab qiladi. Ushbu yondashuv ta'lim jarayonini takomillashtirish, o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlash va pedagogik faoliyat samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Metodologiya

Tadqiqot jarayonida kompleks yondashuv asosida quyidagi metodlardan foydalanildi:

1. Nazariy metodlar

- ilmiy adabiyotlar tahlili;
- taqqoslash va umumlashtirish;
- modellashtirish.

2. Empirik metodlar

- pedagogik kuzatuv;
- anketa va so'rovnoma;
- suhbat;
- test sinovlari;
- pedagogik eksperiment.

3. Statistik metodlar

- natijalarni miqdoriy tahlil qilish;
- foiz ko'rsatkichlarini aniqlash;
- diagramma va jadval asosida umumlashtirish.

Tadqiqot bazasi sifatida umumta'lim maktablarining 7–9-sinf o'quvchilari tanlab olindi. Tajriba uch bosqichda olib borildi:

1. **Diagnostik bosqich** — mavjud holatni aniqlash;
2. **Shakllantiruvchi bosqich** — metodlarni joriy etish;
3. **Nazorat bosqichi** — natijalarni baholash.

Natijalar

Tadqiqot natijalari asosida metodlar samaradorligini baholash mezonlari tizimi ishlab chiqildi.

Metodlar samaradorligini baholash natijalari (tajriba-sinov ishlari asosida)

Mezoni	Ko'rsatkichlar	Tajribadan oldin (%)	Tajribadan keyin (%)	O'sish dinamikasi (%)
Kognitiv	Bilim darajasi	58	78	+20
	Tahlil qilish qobiliyati	52	75	+23
Affektiv	Qadriyatlarga munosabat	60	82	+22
	Hissiy barqarorlik	55	77	+22
Faoliyat	Ijtimoiy faollik	50	74	+24

	Xulq-atvor o'zgarishi	57	80	+23
Motivatsion	O'qishga qiziqish	62	88	+26
	Ichki motivatsiya	54	79	+25

Olingan natijalarning ishonchliligi shuni ko'rsatadiki, verifikatsiya tamoyili asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonida barcha mezonlar bo'yicha ijobiy o'sish kuzatilgan. Ayniqsa, motivatsion va faoliyat mezonlari bo'yicha yuqori o'sish ko'rsatkichlari qayd etilgan. Bu esa qo'llanilgan metodlarning nafaqat bilim berishga, balki o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham samarali ta'sir ko'rsatganini tasdiqlaydi.

Eksperiment natijalariga ko'ra:

- yuqori darajadagi o'zlashtirish 25 foizga oshdi;
- motivatsiya darajasi 30 foizga ko'tarildi;
- ijtimoiy faollik sezilarli darajada yaxshilandi.

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, verifikatsiya tamoyili asosida baholash metodlar samaradorligini aniq va obyektiv aniqlash imkonini beradi. An'anaviy baholash tizimlari ko'pincha faqat bilim darajasini hisobga olsa, ushbu yondashuv o'quvchining har tomonlama rivojlanishini qamrab oladi.

Tadqiqot natijalari boshqa ilmiy ishlanmalar bilan solishtirilganda, quyidagi ustunliklar aniqlandi:

- kompleks baholash;
- amaliy natijalarni hisobga olish;
- refleksiya asosida rivojlanish.

Shu bilan birga, quyidagi muammolar ham kuzatildi:

- o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi yetarli emasligi;
- vaqt resurslarining cheklanganligi;
- diagnostika vositalarining murakkabligi.

“Tarbiya” fanida metodlar samaradorligini verifikatsiya tamoyili asosida baholash ta'lim sifatini oshirishning samarali vositasidir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ushbu yondashuv o'quv jarayonining sifatini sezilarli darajada oshirish imkonini beradi. U metodlarning faqat nazariy emas, balki amaliy natijadorligini ham aniqlashga xizmat qiladi va ta'lim jarayonini ilmiy asosda takomillashtirishga yordam beradi. Verifikatsiya tamoyiliga asoslangan baholash tizimi pedagogik faoliyatda refleksiya, monitoring va diagnostika jarayonlarini tizimli tashkil etishni talab qiladi. Bu esa o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, ta'lim metodlarini ongli tanlash va ularni moslashtirish imkonini yaratadi. Shuningdek, tadqiqot davomida aniqlangan pedagogik shart-sharoitlar — individual yondashuv, interaktiv metodlardan foydalanish, muntazam tahlil va qayta aloqa — metodlar samaradorligini oshirishning muhim omillari ekanligi isbotlandi. Ushbu shart-sharoitlar ta'lim jarayonining samaradorligini kompleks ravishda ta'minlaydi. Amaliy jihatdan, taklif etilgan model umumta'lim maktablarida “Tarbiya” fanini o'qitishda qo'llanishi mumkin bo'lib, u o'quvchilarning ijtimoiy faolligi, motivatsiyasi va axloqiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, mazkur modelni boshqa fanlar tizimiga ham moslashtirish imkoniyati mavjud. Umuman olganda, verifikatsiya tamoyili asosida metodlar samaradorligini baholash zamonaviy ta'lim tizimining muhim tarkibiy qismi bo'lib, u ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiluvchi innovatsion yondashuv sifatida e'tirof etilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdullayeva Q. Pedagogika nazariyasi. — Toshkent, 2020. — 208 b.
2. Yo'ldoshev J. Ta'lim metodlari. — Toshkent, 2019. — 197 b.
3. Karimov I. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent, 2008. — 208 b.
4. Podlasiy I. P. Pedagogika. — Moskva, 2010. — 309 b.
5. Zimnyaya I. A. Pedagogik psixologiya. — Moskva, 2004. — 380 b.
6. To'xtaxodjeyev N. Pedagogik texnologiyalar. — Toshkent, 2018. — 240 b.